

Crònica d'una resurrecció amagada

El segle de la gran catàstrofe? (XI)

MARCEL FITÉ

De la mateixa manera que hi ha terres de fires, fòrums i congressos, hi ha terres de resurreccions. I ja és ben curiós que en les moltes fires, fòrums i congressos que habitualment se celebren per aquests verals, rarament es parli de la prodigiosa recuperació de l'ús de la llengua hebrea que s'ha produït a l'altra punta de la Mediterrània. No hi solen mancar, en canvi, la presentació dels casos –meritoris, encara que dramàtics i frustrants– de llengües i minories entusiastes que lluiten aferrissadament per sobreviure en un context d'indiferències i, fins i tot, d'hostilitats mal dissimulades. És tot plegat per una tendència innata al pes-

«... Després combina ambdós noms (YHVH i Adonai), i estudia'ls, i interroga'ls, i et revelaran els secrets de la saviesa.»

Abraham Abulàfia

simisme/masoquisme? ¿O és, ben al contrari, perquè ens sentim reconfortats en comprovar que «n'hi ha d'altres que encara estan pitjor»? A qui fan por els models que funcionen? Hi ha encara un pòsit antisemita en el subconscient de molta gent?

No és gens estrany trobar-nos amb il·lustres conferenciants parlant-nos dels esforços (sovint tan desesperats com infructuosos) que fan en alguns països per mantenir i recuperar certes llengües, de les tàctiques i estratègies –Déu meu,

quins mots!: la pedagogia sembla cada vegada més un camp de batalla– que empren els mestres i altres persones sensibles i abnegades per a aconseguir-ho, dels ajuts estatals i de la Unió Europea, etc., amb uns resultats tan lloables com certament descoratjadors. Per posar alguns exemples coneguts, seria el cas de la controvertida recuperació de l'irlandès, de la del còrnic (vegeu «Crònica d'una extinció anunciada», LLENGUA NACIONAL, núm. 44, pp. 10 i 11) o de la del manès, llengua que va desaparèixer del nostre planeta aquell dia de l'any 1974 en què l'avi Ned Maddrell, el seu darrer parlant, va morir a norant-set anys a l'illa de Man. Avui tot el que queda del manès és un programa d'ensenyament de la llengua, impulsat per la Societat per al Desenvolupament del Manès, que es basa en les úniques vint hores d'enregistraments existents, efectuats en les dècades de 1960-1970.

L'hebreu, altrament, és un clar cas de recuperació lingüística, plenament reeixida i efectuada a partir d'unes condicions inicials força difícils, gairebé increïbles. Per a fer-nos-en una idea aproximada, agafarem un punt de referència proper: quan a la darrereria de segle XIX la llengua i la cultura catalana havien cobert amb un notable èxit el cicle que tradicionalment coneixem com a Renaixença i es trobaven immerses en la brillant eclòsió del modernisme, l'hebreu encara era una relíquia, circumscrita al món religiós i cultural, absolutament minoritària i vista per molts dels seus defensors com una utopia poc menys que inassolible. La posició escèptica de T. Herzl mateix en seria un exemple eloqüent (vegeu «El renaixement de la llengua hebrea», en aquest mateix número).

Els inicis de la recuperació de l'hebreu, certament, van ser farcits de dificultats i vacil·lacions. La societat jueva de les acaballes del segle XIX era alta-

ment multilingüe, amb una vintena de llengües diferents, que feia sentir gairebé estrangeres entre elles les diferents comunitats que les parlaven: els *mustarabim* (jueus locals), que parlaven àrab palestí; els *aixkenazi*, *jiddisch*; els *sefardites*, judeoespanyol o judeocatalà; els *magribim*, àrab del nord d'Àfrica.

La necessitat d'una llengua comuna, d'una llengua nacional

Les necessitats comunicatives entre els diferents col·lectius i la imprescindible cohesió de la nova societat, que s'anava articulant a partir d'un constant i pluridireccional degoteig de nous immigrants, van situar al centre del debat l'imperatiu de trobar una llengua franca que permetés la comunicació entre tots els membres de les noves comunitats del territori. De totes les llengües parlades, el *jiddisch* era la que tenia més possibilitats de triomfar. Era una llengua antiga (n'hi ha vestigis i mostres des del segle IX); forta: en l'Europa anterior a carnisseria de la Segona Guerra Mundial tenia uns vuit milions de parlants (a Varsòvia mateix hi havia vuitanta-tres diaris en *jiddisch*); pràctica: era, i encara és, la llengua de comunicació entre molts membres de les diverses comunitats jueves de l'exterior (sobretot dels EUA) amb els de les d'Israel i tenia el prestigi d'haver estat parlada per tots aquells jueus alt-alemanys que en el segle XIII foren cridats a administrar les fortunes dels monarques i nobles de Lituània, de Polònia, de Romania i de la Petita Rússia; era la parlada per la majoria del poble jueu. No és estrany, doncs, que fos defensada amb passió i arguments a fi i efecte que s'anés imposant lentament a totes les altres: si els pobles llatins havien abandonat el llatí clàssic a favor de les diferents llengües romàniques, ¿per què no podien fer ells el mateix amb l'antic hebreu dels textos sagrats i de l'antiga cultura? Cal tenir en compte, a més, que els recursos de l'hebreu, fossilitzat en els pergamins dels textos litúrgics i literaris, oferien unes mancances tan evidents en relació amb la vida moderna, que a molts els semblaven del tot insalvables.

Quan a la darrerria de segle XIX, la llengua i la cultura catalana havien cobert amb un notable èxit el cicle que tradicionalment coneixem com a Renaixença i es trobaven immerses en la brillant eclosió del modernisme, l'hebreu encara era una relíquia, circumscrita al món religiós i cultural

Tot i això, no mancaren defensors i impulsors de l'hebreu. Els seus arguments, molt menys pragmàtics però més categòrics, acabarien imposant-se: l'hebreu era una saba verbal portadora de l'antiga i misteriosa saviesa del poble i dels seus valors; l'hebreu era la

llengua dels textos sagrats, de la càbala i de generacions i generacions d'avantpassats prestigiosos, que fins i tot havien defensat la primacia d'aquesta llengua sobre totes les altres; l'hebreu unificaria el poble jueu sense diferències, perquè era de tothom i no era exclusiu de ningú; l'hebreu era la baula imprescindible per a no deslligar-se de Sió... Així, doncs, al costat de la tasca, gairebé mítica, d'Eliezer Ben Yehuda, basada en el programa «Hebreu en hebreu» (vegeu «El renaixement de la llengua hebrea», en aquest mateix número), en 1890 fou fundada la Societat Llengua Clara, que més endavant esdevindria el Comitè de la Llengua Hebrea. El seu primer objectiu era recuperar l'hebreu com una llengua apta per a tots els usos: a casa, a l'escola, al carrer, a la feina, en els negocis, etc. Tot aquest esforç rebé l'impuls polític i ideològic d'un altre personatge decisiu: Aixer H. Ginsberg, conegut com *Akhad ha-Am* (Un del poble), pensador i líder del nacionalisme jueu, que entengué i féu entendre que: «el capital primordial de tota nació és la llengua acumulada de generació en generació [...] Mai cap nació no ha de perdre aquest capital.»

forç rebé l'impuls polític i ideològic d'un altre personatge decisiu: Aixer H. Ginsberg, conegut com *Akhad ha-Am* (Un del poble), pensador i líder del nacionalisme jueu, que entengué i féu entendre que: «el capital primordial de tota nació és la llengua acumulada de generació en generació [...] Mai cap nació no ha de perdre aquest capital.»

La política lingüística

Més enllà de la tasca individual de tots aquests personatges, cal tenir en compte la planificació lingüística que es dugué a terme des de les institucions, sobretot a partir de 1948, any de la fundació de l'Estat d'Israel. La necessitat de crear un estat-nació, en què ningú no se sentís immigrant, va originar una política lingüística basada en el **monolingüisme actiu**, que es mantingué pràcticament inalterada fins a la caiguda de la Unió Soviètica i la forta onada d'immigrants que el fet ocasionà. Les lleis del Parlament havien de ser en hebreu, i els documents, les publicacions del govern, l'ensenyament, la llengua de les institucions, la dels mitjans de comunicació, la del govern amb els ciutadans i la dels ciutadans amb el govern, etc.; tot, absolutament tot, havia de fer-se en aquesta nova i alhora antiquíssima llengua.

Per a dur endavant aquesta tasca, calgué un programa ampli i

Pàgina d'una Hagada, el text que es llegeix en la Pasqua jueva i que narra la sortida d'Egipte (exemplar del s. XVI)

Fundada el 1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 BARCELONA
Tels. 93 203 07 14 / 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 BARCELONA
Tel. 93 203 04 73 / Fax 93 280 65 56

flexible, d'acord amb les diferents necessitats. A més de l'ensenyament escolar i de la immersió que representà el conjunt de la política lingüística suara exposada, es crearen cursos intensius d'hebreu (els *ulpanim*) de diverses modalitats i amb durades d'entre quatre i sis hores lectives diàries. Els més coneguts i eficaços foren segurament els *Ulpan quibuts*, en què es dedicaven diàriament quatre hores a l'estudi i la pràctica de la llengua i quatre més a la feina comunitària. Però foren també prou importants els *ulpan* per a professionals, destinats a persones que compartien una mateixa professió i necessitaven desenvolupar un lèxic específic; els *ulpan* universitaris, els *ulpan* interns o externs, destinats a nous immigrants, en què el fet d'inscriure-s'hi i seguir-los comportava el dret a allotjament i feina.

A partir de 1989, la vinguda massiva d'immigrants de l'antiga Unió Soviètica, poc o gens motivats pel pensament i els valors que dominaven el nou estat israelià, sense una cultura del sistema democràtic ni del model de mercat lliure i sovint més esperonats per la necessitat de sobreviure que no pas pel seu sentiment jueu, féu que la política lingüística caracteritzada fins aleshores pel monolingüisme actiu iniciés un canvi d'orientació tàctica, a fi i efecte d'aconseguir els mateixos objectius (el *mizug golaiot* «integració de tots els jueus de tots els orígens»), malgrat que fos al preu de fer certes concessions lingüístiques: alguns programes de TV en rus, informació electoral dels partits polítics, classes de cultura i valors jueus i sionistes en rus, sempre acompanyats, però, de l'ensenyament de l'hebreu.

Comptat i debatut, veiem com Israel, a partir d'una situació plurilingüe extremament complexa, i malgrat les dificultats de tota mena i les arriscades decisions que van prendre els seus dirigents, va saber assolir uns objectius que semblaven inabastables. Tot plegat constitueix un exemple sense precedents en el procés de recuperació d'una llengua que la immensa majoria ja havien donat per desapareguda. Esperem que aquest èxit excepcional, lluny d'amagar-se, es conegui i, lluny de ser excepcional, esdevingui cada cop més natural i habitual. La clau de tot plegat és la voluntat política i una política lingüística sense gasiveries ni mesquineses. Els israelians, a qui els tòpics socials han fet tot tipus de penjaments, van saber fer una aposta arriscada i sense concessions ni falses comoditats en favor d'una llengua i els seus valors. En uns temps en què moltes llengües i cultures es veuen amenaçades, l'actitud ferma i decidida en benefici de la seva llengua hauria de ser un exemple per a la resta de pobles de la terra.

Per a acabar de completar aquest article, tocaria ara comparar la política lingüística d'Israel amb la que s'ha fet i es fa en aquesta terra de fires, fòrums i congressos que és casa nostra. Em temo, però, que ni l'espai ni el gènere de l'article no m'ho permetran. L'espai, perquè ja s'acaba, i el gènere, perquè el text que acabeu de llegir aspira a ser un assaig, no pas un drama ni una tragèdia. ♦